ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

УДК 316.613.4

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-1(324)-2-166-177

Бадер Світлана Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.

svetmira23@meta.ua

<https://orcid.org/0000-0002-9225-423X>

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Проблема формування ціннісно-смыслових орієнтацій особистості загалом та майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, зокрема, є однією з найактуальніших у сучасному українському суспільстві. Це зумовлено низкою чинників, а саме: нестабільною політичною, соціально-економічною ситуацією в Україні, озброєним конфліктом на сході держави, анексією АР Крим тощо. Це, своєю чергою, провокує переорієнтацію системи цінностей суспільства у бік таких, що спрямовані на збереження життя, належного його матеріального рівня тощо. Натомість, загальнокультурні, духовні та моральні цінності дещо нівелюються. З іншого боку, на майбутніх вихователів покладена важлива місія, яка полягає не лише у вихованні та навчанні дітей, а і у моделюванні базової системи цінностей дошкільників, що стане фундаментом їхнього подальшого духовного розвитку. Саме тому, важливим є проектування освітнього процесу у закладах вищої освіти на аксіологічних засадах, урахування провідних положень ціннісно-смыслові освітньої парадигми для формування стійких ціннісно-смыслових орієнтацій майбутніх фахівців.

Проблема цінностей та ціннісних орієнтацій особистості у психологічній науці досліджувалась у роботах класиків: А. Адлера, Д. Леонтєва, А. Маслоу, К. Роджерса, М. Рокича, В. Франкла, З. Фрейда, Е. Фромма, К. Юнга та ін. «Смысл» як психологічна категорія розглядається у студіях О. Асмолова, Б. Братуся, Д. Леонтєва, О. Леонтєва, А. Серого, В. Франкла, М. Яницького та ін. Низка психологічних розвідок присвячена становленню ціннісно-смыслові сфери особистості (Т. Антоненко, С. Гусаківська, А. Серий, М. Яницький). Натомість, проблема формування ціннісно-смыслових орієнтацій майбутніх педагогів, зокрема вихователів закладів дошкільної

освіти, у науковому полі представлена доволі фрагментарно, зокрема це розвідки Т. Антоненко, С. Гусаківської, С. Кондратюк та ін.

Отже, **метою** статті є дослідження проблеми формування ціннісно-сміслових орієнтацій особистості у психологічній науці, що полегшить моделювання відповідної системи формування ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у майбутньому.

Зазначимо, що дослідження ціннісно-сміислової сфери особистості, її структури та особливостей становлення є пріоритетним завданням саме психологічної галузі знань. Перш за все, звернемося до довідкової літератури для розуміння сутності ключових понять. Психологічний словник подає таке розуміння провідних аксіологічних категорій:

- цінності – продукти матеріальної і духовної діяльності людини, що можуть стати предметом її потреб; суспільно значущі елементи середовища; складають органічну частину культури (Психологічний словник, 2007, с. 327);

- ціннісні орієнтації – суб'єктивно ідеалізоване і мотивоване відображення в психіці людини, соціальної групи цінностей на конкретному етапі історичного розвитку; ієрархічна система установок особистості на соціально-політичні, економічні та моральні норми суспільства; формуються у процесі соціалізації особистості та є однією з найбільш стабільних характеристик особистості, «програмують» всю її діяльність на тривалий термін і визначають генеральну лінію поведінки (Там само);

- **смысл** особистісний (поняття введено О. Леонтьєвим) – усвідомлена значущість для особистості тих чи інших об'єктів і явищ дійсності, що визначається їх дійсним місцем і роллю в її життєдіяльності. Він є індивідуально-специфічною, особистісно-запобігальною характеристикою, в якій одні й ті ж об'єкти і явища можуть мати різний сенс для різних людей. Особистісний **смысл** об'єктів і явищ є підґрунтям діяльності і поведінки людини і, тим самим, виконує регулюючу функцію (Там само).

Логіка дослідження передбачає, перш за все, визначення сутності категорії «цінність» з психологічної точки зору. Так, «цінності» більшістю психологів тлумачить як:

- суспільно-культурні норми, правила, ідеали (Л. Виготський, Д. Леонтьєв, Г. Олпорт, М. Рокич);

- продукт самосвідомості особистості (К. Роджерс);

- потяг до самовдосконалення (А. Маслоу);

- пізнавальна реакція особистості (Е. Шпрангер);

- те, що має значення, певний **смысл** для особистості та стає орієнтиром для діяльності (Дж. Кітченз (J. Kitchens), М. Робертс (M. Roberts), Е. Сендос (E. Sandoz), К. Уїлсон (K. Wilson), В. Франкл, Е. Фромм).

Як бачимо, єдина точка зору на природу цінностей у психологічній науці відсутня, що зумовлює наявність різних підходів і до тлумачення дефініції «ціннісно-сміслові орієнтації». Дослідження генезису формування ціннісно-сміслових орієнтацій особистості доцільно розпочати з доробок З. Фрейда. Звертаючись до проблеми цінностей та смислів, З. Фрейд зазначає, що замислення над проблемою життя є симптомом хвороби особистості: «Якщо людина починає цікавитись смыслом життя або її цінністю, то це означає, що вона хвора» (Фрейд, 2010). Витоки смислів учений намагався знайти у поведінці людини, її афективних переживаннях, наголошуючи, що провідні цінності та смисли закладаються ще на етапі раннього дитинства та детермінують весь подальший життєвий шлях особистості. З іншого боку, З. Фрейд поведінку особистості здебільшого пов'язує із неусвідомленими потягами людини («Ід»), що є своєрідними імпульсами для задоволення біологічних потреб. Ід не сумісний з цінностями, правилами та нормами, добром та злом (Там само).

Своєю чергою, А. Адлер та К. Юнг вважали, що пошук смыслу життя є специфічною людською потребою, що підвищує людину, максимально розкриває її потенціал. К. Юнг пов'язує пошук смыслу з процесом соціалізації-індивідуалізації та зазначає, що втрата смыслу життя – це психічна проблема, яка робить людину «жалюгідною». Схожа думка надалі простежується в роботах Ж. Піаже, Л. Колберга, А. Маслоу, які вважали, що смислові системи є рушійною силою розвитку особистості загалом.

Цікавим є вчення В. Франкла, який розуміє цінності та смисли як близькі та взаємодоповнюючі категорії. Учений тлумачить цінності як такі смисли, що знайшли внутрішню підтримку особистості у конкретній життєвій ситуації. В. Франкл зауважує, що цінність, яка сьогодні набула смисл для однієї людини, завтра може стати загальнолюдською цінністю, тобто підкріпитися смыслом для значної групи людей.

Згідно учення В. Франкла, смисл є тим, заради чого людина існує, тобто мотивом людського буття. Людина не може створити смисл, натомість може знайти, набути його через різні цінності: активну творчу діяльність, цінності переживання (милування красою природи, мистецтва, любов та кохання) тощо. В. Франкл вважає, що навіть у ситуації, коли людина позбавлена можливості знайти смисл у діяльності чи переживаннях (тяжка хвороба, умови обмеженої життєдіяльності) вона здатна набути смыслу через цінності ставлення – ціннісного ставлення особистості до факторів, що обмежують її життя (Франкл, 1990). Очевидно, що ідеї В. Франкла є методологічним підґрунтям щодо розуміння ціннісно-сміслових орієнтацій особистості, які являють собою орієнтації на конкретні цінності, що набули для людини смыслу та є орієнтиром у різних видах діяльності. Важливою є думку ученого і про те, що людина вільна сама обирати для себе ті чи інші цінності, надаючи їм смыслу.

Сьогодні схожа думка простежується в роботах американських дослідників (К. Уілсон (Wilson K.), Е. Сендоз (Sandoz E.), Дж. Кітченз (Kitchens J.), М. Робертс (Roberts M.), які тлумачать цінності як те, що є важливим для людини, тобто набуває смислу. На думку авторів, цінності не є чимось статичним, адже з набуттям життєвого досвіду вони можуть змінюватись (Wilson K., Sandoz E., etc. 2010). Як бачимо цінності тісно пов'язані зі смислами, адже у тому випадку, коли певні цінності набувають смислу для конкретної особистості вони стають орієнтиром («компасом») для людини, тобто ціннісно-смысловими орієнтаціями.

Зауважимо, що найбільш сензитивним періодом для формування ціннісно-смыслових орієнтацій за В. Франклом є юнацький вік, тобто це вік, який у сучасної української молоді співпадає з навчанням у закладі вищої освіти, що свідчить про необхідність систематичної роботи у даному напрямку.

А. Маслоу розглядав цінності у тісному взаємозв'язку з самоактуалізацією особистості, тобто прагненням до максимальної реалізації своїх можливостей, що перетворюється у потребу. На противагу В. Франклу, А. Маслоу вважає, що цінності не є чимось об'єктивно заданим або створеним, вони генетично приманні особистості: «вони притаманні структурі людської природи самі по собі, мають біологічну та генетичну структуру та розвиваються самі по собі» (Маслоу, 2002).

Психолог класифікує цінності на дві групи: цінності буття, тобто вищі (істина, добро, краса, цілісність, унікальність, досконалість, справедливість, порядок, простота, багатство, легкість без зусилля, самодостатність) та дефіцитні цінності, тобто нижчі або гомеостатичні (мир, спокій, сон, відпочинок, затишок, захист) (Там само). Важливим є висновок психолога про те, що для психічно здорової особистості мають бути притаманні саме вищі цінності, тобто цінності самоактуалізації, що є сенсом буття. Отже, ціннісно-смыслові орієнтації особистості у теорії А. Маслоу можна розглядати як прагнення до самовдосконалення як у повсякденному житті, так і у професійній галузі.

Нестандартний підхід до розгляду сутності цінностей пропонував Е. Фромм, який визнавав наявність протиріччя, що криється у впливі різних цінностей на особистість. Так, існують цінності, які людина усвідомлює (традиційні цінностей, наприклад: любов, надія, співчуття), і такі, що впливають на її підсвідомість, тобто не усвідомлюються нею. Перші, на думку Е. Фромма, не є ефективними, адже не мотивують людину до дії, натомість другі – мають безпосередній вплив на поведінку людини, її мотиви та потреби. Психолог зауважує: «Ця різниця між усвідомленими й неефективними та неусвідомленими й ефективними цінностями створює безлад у внутрішньому світі особистості», продовжуючи цю думку, Е. Фромм вважає, що цінності – це «предмет смаку особистості та в них немає сенсу за межами такого смаку» (Фромм, 2005). Найвищими цінностями Е. Фромм визнає такі, що

максимально розкривають потенціал особистості, а їх вибір залежить від характеру людини. Як бачимо, учений визнає пріоритет особистості у процесі вибору як значущих тих чи інших цінностей, тобто кожна людина сама вибудовує для себе певну ієрархію цінностей, під впливом чого формуються її ціннісні орієнтації.

К. Роджерс слідом до А. Адлером та К. Юнгом визнає, що пошук та усвідомлення особистісного смислу людиною є показником її психічного здоров'я. Своєю чергою, учений визначає, що цінності продукує сама особистість, починаючи з раннього дитинства: «організм поставляє данні, на основі яких формуються ціннісні судження; ... органи чуття, фізіологічний апарат може надавати матеріал для ціннісних суджень та їхнього постійного перегляду» (Роджерс, 1997). К. Роджерс зауважує, що формування ціннісних орієнтацій відбувається під впливом соціального досвіду особистості, де останній є певним фільтром, тобто саме досвід грає вирішальну роль у трансформації існуючих у суспільстві та культурі «соціальних цінностей» у ціннісні орієнтації. Під час психотерапевтичної практики К. Роджерс використовував означений механізм перетворення цінностей у процесі лікування пацієнтів: «цінність приймається як спрямована на укріплення індивіда – на формування кращої, більш задоволеної особистості; коли кожен індивід формує власні цінності, виходячи безпосередньо із власного досвіду, то результатом є не анархія, а високий ступінь спільності з іншими людьми та дійсно соціалізована система цінностей» (Роджерс, 1997).

Оригінальними є погляди на природу та сутність цінностей в роботах М. Рокича, який джерелом цінностей визначає суспільство, культуру та особистість. Відповідно до цього учений виокремлює термінальні (цінності-цілі) та інструментальні (цінності-засоби) цінності (Rokeach, 1973). Перші з них віддзеркалюють мету будь-якої діяльності, інші – систему засобів для досягнення такої мети. Наприклад, якщо метою-цінністю є здобуття вищої освіти, то засоби-цінності – це зосередженість, дисципліна, терпіння, навчання тощо. Своєю чергою, якщо у якості мети-цінності виступає досягнення високого рівня професійної майстерності, то здобування вищої освіти перетворюється в засоби-цінності. Як бачимо, концепція М. Рокича вміщує ідею трансформації цінностей в залежності від мети діяльності, тобто ціннісні орієнтації мають динамічний характер, видозмінюються в залежності від життєвих ситуацій та у процесі набуття соціального досвіду.

Цікавою є точка зору Е. Шпрангера, який зауважує, що ціннісна орієнтація – це духовний початок, що визначає світобачення особистості і є похідною частиною загального людського духу. За допомогою ціннісних орієнтацій людина пізнає світ (Шпрангер, 1992). Як бачимо, учений відносить ціннісні орієнтації до певного типу пізнавальних реакцій людини.

Дотичним до нашого дослідження є точка зору Г. Оллпорта, який наголошує, що цінності – це певний сенс, смисл. Якщо будь-яка цінність

набуває за певних умов значення для особистості, вона перетворюється із зовнішньої у внутрішню, тобто стає ціннісною орієнтацією. Такий трансформаційний процес учений називає «функціональною автономією», коли «категорії знання» (цінності) перетворюються в «категорії значущості» (ціннісні орієнтації) (Оллпорт, 1998). Важливою є думка автора про те, що цінності не лише пов'язані з мораллю, культурою, а й можуть мати ситуативне значення, що пов'язано з вирішенням конкретних завдань. До них Г. Оллпорт відносить ерудицію, допитливість, спілкування, наполегливість тощо.

Суттєвими є доробки класиків радянської психології щодо дослідження проблеми ціннісно-сислової сфери та ціннісно-сислових орієнтацій особистості (Л. Виготський, О. Леонтьєв, Д. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.).

Так, Л. Виготський та С. Рубінштейн пов'язували цінності з культурою та суспільством, зазначаючи, що особистість не може розвиватися ізольовано від соціуму і саме в ньому черпає певні цінності у процесі спілкування та взаємодії з оточуючими. Л. Виготський підкреслював, що у процесі інтеракції людини із соціумом у неї зароджуються певні смисли, що допомагають перетворити цінності суспільства на ціннісні орієнтації особистості (Виготський, 1996; Виготський 2009). Таку думку цілком поділяє С. Рубінштейн, вважаючи, що цінності – це похідне від взаємодії особистості та суспільства. Дотичними були ідеї щодо сутності цінностей та ціннісних орієнтацій у подальших розвідках Л. Анциферової, В. Алексєєвої, які вважали, що суспільні цінності включаються у механізм діяльності індивіда, осмислюються та стають ціннісними орієнтаціями (Алексєєва, 1984).

Найбільш повно теорія цінностей у контексті діяльнісного підходу відтворена в студіях О. Леонтьєва, який визначає, що система цінностей особистості формується крізь призму її ставлення до суспільства. Знову ж таки, смисл тут відіграє вирішальну роль: «особистісний смисл – це завжди смисл чогось; ... втілення смислу у значенні – це глибоко інтимний, психологічно змістовний процес» (Леонтьєв, 1975). Як бачимо, у процесі різних видів діяльності ті чи інші цінності набувають значення для особистості, перетворюючись у ціннісно-сислові орієнтації.

Д. Леонтьєв, досліджуючи сутність цінностей та смислів, вводить поняття «динамічна сислова система» – відносно стійка і автономна ієрархічно організована система, яка включає низку різнорівневих сислових структур і функціонує як єдине ціле (Леонтьєв, 2003). У структурі особистості, на думку психолога, можна визначити різні сислові системи: робота, родина, хобі, дозволля, спорт тощо. Такі підсистеми взаємодіють між собою, адже хобі може стати професією, дозволля та сім'я також, вочевидь, перетинаються.

Учений один з перших робить спробу систематизувати наукові уявлення про цінності та схарактеризувати міждисциплінарні підходи щодо розуміння цінностей. Так, на його думку цінності тлумачаться як:

- атрибутивна характеристика («об'єкти мають цінність чи об'єкти є цінностями») (Леонтьєв, 1996);
- конкретні предмети, об'єкти, що мають вартість;
- індивідуальні утворення свідомості;
- об'єктивно задані категорії («поняття цінності описує особливу реальність, що не пов'язана з потребами») (Леонтьєв, 1996);
- особистісні норми, що регулюють поведінку людини;
- система «еталон – ідеал», де еталон – певна мета, яку особистість здатна реалізувати; а ідеал – недосяжна якість (Леонтьєв, 1996).

Цінності, за розумінням Д. Леонтьєва, не є породженням свідомості, вони об'єктивно задані, з іншого боку, ціннісні орієнтації – усвідомлені уявлення особистості про власні цінності. Учений зазначає, що ціннісно-сміслова сфера уміщує в собі не лише ціннісні орієнтації, а й соціальні цінності, що визнані суспільством. Натомість, людина може розуміти їх значущість, але не завжди приймає їх за власні життєві орієнтири (Леонтьєв, 2003). Як бачимо, Д. Леонтьєв розмежовує поняття «цінностей» та «ціннісні орієнтації», вважаючи, що останні з одного боку віддзеркалюють певні цінності, які приманні суспільству, культурі, але з іншого – приймаються особистістю, є емоційно забарвленими, задовольняють певні потреби.

Грунтовні дослідження Л. Виготського, Д. Леонтьєва, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна щодо розуміння сутності цінностей та смислівдали поштовх для обґрунтування низки споріднених понять: смислове утворення, смислова установка, смисловий конструкт, операціональний смисл тощо (О. Асмолов, Б. Братусь, О. Насиновська, В. Столін, О. Тихомиров та ін.). Згодом було виокремлено дотичні конструкти: смислова система (О. Асмолов), смислова сфера особистості (Б. Братусь); зроблено спробу класифікувати смислові утворення особистості (О. Насиновська); обґрунтовано концепції смислової динаміки (Ф. Василюк) та смислової саморегуляції (Б. Зейгарник).

Дотичним до нашого дослідження є розвідки Б. Братуся, який вводить поняття «особистісні цінності» – усвідомлені та прийняті людиною загальні смисли її життя, які визначають відносини між конкретними мотивами та цілями діяльності (Братусь, 1977). Як бачимо, дослідник напряму пов'язує цінності та смисли, підкреслюючи їх взаємозалежність, тобто без смислового компонента цінність не може перетворитися в стійку ціннісну орієнтацію. Аналогічна думка підкреслюється в роботах таких дослідників як О. Асмолов, А. Серий, В. Чудновський М. Яницький.

Так, М. Яницький та А. Серий, смисл розуміють у тісному взаємозв'язку з цінностями, подаючи визначення ціннісно-сміслової сфери особистості – це психологічний орган, що визначає ставлення людини до світу та самого себе, задає мету та вектор діяльності, регулює поведінку та вчинки особистості (Яницький, Серий, 2013, с. 175–185).

А. Серий вважає, що смисли є ціннісною орієнтацією особистості, провідне завдання їх полягає в інтеграції людини до певних умов соціальної дійсності.

В останні роки вітчизняна психологічна наука поповнилась низкою дисертаційних робіт, у межах яких досліджується сутність цінностей, ціннісних орієнтацій та особистісних життєвих смислів (С. Гусаківська, Н. Максимчук, О. Ямницький). Найбільш ґрунтовно серед них представлено аналіз дефініції «ціннісні орієнтації», що тлумачиться як:

- стійкі інтегративні утворення у структурі самосвідомості особистості, що надають смисл і спрямованість учинкам і поведінці людини; виступають внутрішнім регулятором її ставлень до довкілля, власної життєдіяльності, є підґрунтям мотивації у виборі професійної діяльності (О. Ямницький) (Ямницький, 2016).

- засіб диференціації особистістю об'єктів довкілля за їх значущістю; ціннісні орієнтації визначають стійке ставлення суб'єкта до оточуючого світу, яке формується у процесі свідомого вибору ним життєвозначущих для нього об'єктів (Н. Максимчук). Своєю чергою, смисл є джерелом формування ціннісних орієнтацій (Максимчук, 2000, с. 7).

- психосмислове утворення, яке формується на перетині потребово-мотиваційної, діяльнісно-операційної, ціннісно-сислової та ціннісно-орієнтаційної сфер; є найдієвішим чинником становлення соціально та духовно зрілої особистості, її оптимального функціонування і самореалізації (А. Фурман) (Фурман, 2009);

Дотичним до нашого дослідження є розвідки С. Гусаківської, яка подає таке визначення ціннісно-сислової сфери – це «складна, багаторівнева, ієрархізована структура, що включає у себе сукупність цінностей, ціннісних орієнтацій та особистісних смислів, які у своєму тісному взаємозв'язку впливають на різноманітні складові життєдіяльності людини» (Гусаківська, 2014, с. 31). Зауважимо, що смисли дослідник розуміє як «усвідомлення, осмислення та привласнення» людиною тих чи інших цінностей, що є у суспільстві (Там само).

Дослідження проблеми формування ціннісно-сислових орієнтацій особистості в психологічній площині дозволяє сформулювати низку висновків узагальнюючого характеру. По-перше, ціннісно-сислові орієнтації особистості є структурними елементами особистості, невід'ємною складовою свідомості; по-друге, вони формуються у процесі соціалізації-індивідуалізації особистості протягом всього життєвого шляху людини; по-третє, цінності самі по собі є дещо об'єктивними, тобто існують незалежно від людини, у той час як ціннісно-сислові орієнтації є тими цінностями, що обрані як значущі, осмислені та інтеріоризовані особистістю; по-четверте, смисли є джерелом формування ціннісних орієнтацій; по-п'яте, ціннісно-сислові орієнтації стають орієнтиром у різних видах діяльності людини, визначають її

поведінку, впливають на прийняття рішень на повсякденному та професійному рівнях.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в дослідженні структури ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, чинників та особливостей їх формування.

Список використаної літератури

- 1. Психологічний** словник / [авт.-уклад.: В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова; за ред. Н. А. Побірченко]. Київ: Наук. світ, 2007. 274 с.
- 2. Фрейд З.** Психологиябессознательного. Санкт-Петербург: Питер, 2010. 400 с.
- 3. Франкл В.** Человек в поисках смысла: сборник: пер. с англ. и нем. / Общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева; вст. ст. Д. А. Леонтьева. Москва: Прогресс, 1990. 368с.
- 4. Wilson, K. G., Sandoz, E. K., Kitchens, J., & Roberts, M.** The Valued Living Questionnaire: Defining and measuring valued action within a behavioral framework. *The Psychological Record*, 2010. 60 (2), 249–272.
- 5. Маслоу А.** По направлению к психологии бытия: религии, ценности и пик-переживания / пер. с англ. Е. Рачковой. Москва: ЭКСМО-Пресс. 2002. 158 с.
- 6. Фромм Э.** Революция надежды. Избавление от иллюзий. / Перевод с англ.; предисловие П. С. Гуревича. Москва: Айрис-пресс, 2005. 352 с.
- 7. Роджерс К.** Клиентоцентрированная терапия / пер. с англ. М. : Рефл-бук.; Київ: Ваклер, 1997. 320 с.
- 8. Rokeach, M.** The nature of human values. N. Y.: FreePress, 1973. 438 p.
- 9. Шпрангер Э.** Два вида психологии. *История психологии* (10-е–30-е гг. Период открытого кризиса): Тексты. 2-е изд. / Под ред. П. Я. Гальперина, А. Н. Ждан. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1992. 364 с.
- 10. Оллпорт Г.** Личность в психологии. Санкт-Петербург: Ювента, 1998. 345 с.
- 11. Выготский Л. С.** Педагогическая психология / под ред. В. В. Давыдова. Москва: Педагогика-Пресс, 1996. 536 с.
- 12. Выготский Л. С.** Психологияличности: хрестоматія / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, А. А. Пузыря, В. В. Архангельской. Москва: АСТ: Астрель, 2009. 624 с.
- 13. Алексеева В. Г.** Ценностные ориентации как фактор жизнедеятельности и развития личности. *Психологический журнал*. 1984. Т. 5. № 5. С. 63–70.
- 14. Леонтьев А. М.** Деятельность, сознание, личность. Москва: Политиздат. 1975. 304 с.
- 15. Леонтьев Д. А.** Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. Москва: Смысл, 2003. 488 с.
- 16. Леонтьев Д. А.** Ценность как междисциплинарное понятие: опыт многомерной реконструкции. *Вопросы философии*. 1996. №4. С. 15–26.
- 17. Братусь Б. С.** Психологические аспекты нравственного развития личности. Москва: Знание, 1977. 64 с.
- 18. Яницкий М. С., Серый А. В., Пелех Ю. В.** Ценностно-смысловая парадигма как основа постнеоклассической педагогической психологии. *Философия образования*. №1 (46). 2013. С. 175–185.
- 19. Ямницький О. В.** Особливості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх практичних психологів: дис... к. психол. наук:

19.00.07. Одеса, 2016. 242 с. **20. Максимчук Н.** Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. К., 2000. 20 с. **21. Фурман А. А.** Ціннісно-орієнтаційні чинники особистісного розвитку майбутніх психологів: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Одеса, 2009. 224 с. **22. Гусаківська С. С.** Психологічні особливості формування ціннісно-сислової сфери майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: дис. ... к. психол. наук.: 19.00.07./ Луцьк, 2014. 302 с.

References

- 1. Psikhologichnyi slovnyk** [The Psychology Dictionary]. (2007). / [avt.-uklad.: V. V. Syniavskiy, O. P. Serhieienkov ; zared. N. A. Pobirchenko]. Kiev: Nauk. svitPubl [in Ukrainian].
- 2. Freid, Z.** (2010). Psikhologiya bessoznatelnogo [Psychology of the unconscious]. Sankt-Petersburg: PiterPubl. [in Russian].
- 3. Frankl, V.** (1990). Chelovek v poiskakh smysla [Man searching for meaning]: sbornik per. s angl. i nem. / L. Y. Gozmana i D. A. Leonteva; vst. st. D. A. Leonteva. Moscow: Progress Publ. [in Russian].
- 4. Wilson, K. G., Sandoz, E. K., Kitchens, J., & Roberts, M.** (2010). The Valued Living Questionnaire: Defining and measuring valued action within a behavioral framework. *The Psychological Record*. 60 (2). [in English].
- 5. Maslou, A.** (2002). Ponapravleniye k psikhologii bytiya religii tsennosti i pik-perezhivaniya [Towards a psychology of being: religion, values, and peak experiences]. Per. s angl. E. Rachkovoi. Moscow: EKSMO-Press Publ. [in Russian].
- 6. Fromm, E.** (2005). Revoliutsiya nadezhdy. Izbavlenie ot illiuzii [A revolution of hope. Deliverance from illusions]. Perevod s angl. predislovie P. S. Gurevicha. Moscow: Airis-press Publ. [in Russian].
- 7. Rodzhers, K.** (1997). Klientotsentrirovannaya terapiya [Customer-centered therapy]. per. s angl. Moscow: Refl-buk Publ., Kiev: Vakler Publ. [in Russian].
- 8. Rokeach, M.** (1973). The nature of human values. N.Y.: Free Press Publ. [in English].
- 9. Shpranger, E.** (1992). Dva vida psikhologii i istoriya psikhologii 10-e–30-e gg Period otkrytogo krizisa: [Two types of psychology. History of psychology (10th–30th years. The period of open crisis)]: Teksty. 2-e izd. Pod. red. P. Y. Galperina, A. N. Zhdan. Moscow: Izd-vo Moskun-ta Publ. [in Russian].
- 10. Ollport, G.** (1998). Lichnost v psikhologii [The Person in Psychology]. Sankt-Petersburg: Uventa Publ. [in Russian].
- 11. Vygotskii, L. S.** (1996). Pedagogicheskaya psikhologiya [Pedagogical psychology]. Pod. red. V. V. Davydova. Moscow: Pedagogika-Press Publ. [in Russian].
- 12. Vygotskii, L. S.** (2009). Psikhologiya lichnosti: khrestomatiya [Psychology of Personality]. / Pod. red. Y. B. Gippenreiter, A. A. Puzyreia, V. V. Arkhangel'skoi. Moscow: AST: Astrel Publ. [in Russian].
- 13. Alekseeva, V. G.** (1984). Tsennostnye orientatsii kak faktor zhiznedeiatel'nosti i razvitiya lichnosti [Value orientations as a factor in life activity and personal development]. *Psikhologicheskii zhurnal*. T. 5. 5. [in Russian].
- 14. Leontev, A. M.** (1975). Deiatelnost, soznanie, lichnost [The

activity, consciousness, personality]. Moscow: Politizdat Publ. [in Russian].

15. Leontev D. A. (2003). *Psikhologiya smysla prirodastroyeniya i dinamika smyslovoirealnosti* [Psychology of meaning: nature, structure and dynamics of semantic reality]. Moscow: Smysl Publ. [in Russian].

16. Leontev, D. A. (1996). Tsennost kak mezhdistsiplinarnoe poniatie : opyt mnogomernoi rekonstruktsii [Value as an interdisciplinary concept: the experience of multidimensional reconstruction]. *Voprosy filosofii*. 4. [in Russian].

17. Bratus, B. S. (1977). *Psikhologicheskie aspekty nraivstvennogo razvitiia lichnosti* [Psychological aspects of moral personality development]. Moscow: Znanie Publ. [in Russian].

18. Ynitskii, M. S., Seryi, A. V., Pelekh, Y. V. (2013). Tsennostno-smyslovaia paradigma kak osnova postneoklassicheskoi pedagogicheskoi psikhologii [The value-semantic paradigm as the basis of post-neoclassical pedagogical psychology.]. *Filosofiya obrazovaniia*. 1 (46). [in Russian].

19. Yamnytskyi, O. V. (2016). Osoblyvosti profesiino-tsinnisnykh oriientsatsii maibutnykh praktychnykh psykholohiv [Features of professional-value orientations of future practical psychologists]: dys... k. psykhol. nauk: 19.00.07. / Odesa. [in Ukraine].

20. Maksymchuk, N. (2000). Psykholohichni osoblyvosti stanovlennia tsinnisnykh oriientsatsii maibutnoho fakhivtsia u protsesi profesiinoi pidhotovky [Psychological peculiarities of formation of value orientations of the future specialist in the process of professional training]: avtoref. dys. ... kand. psykhol. nauk: 19.00.07. / Kiyv. [in Ukrainian].

21. Furman, A. A. (2009). Tsinnisno-oriientsatsii chynnyky osobystisnoho rozvytku maibutnykh psykholohiv [Value-orientation factors of personal development of future psychologists]: dys. ... kand. psykhol. nauk: 19.00.07. / Odesa. [in Ukrainian].

22. Husakivska, S. S. (2014). Psykholohichni osoblyvosti formuvannia tsinnisno-smyslovoi sfery maibutnykh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv [Psychological peculiarities of formation of value-semantic sphere of future educators of pre-school educational institutions]: dys. ... k. psykhol. nauk.: 19.00.07 / Luts'k. [in Ukrainian].

Бадер С. О. Проблема формування ціннісно-сміслових орієнтацій особистості у психологічній науці

Стаття присвячена проблемі формування ціннісно-сміслових орієнтацій особистості, аналізу їх сутності з психологічної точки зору. Проаналізовано провідні категорії, зокрема: «цінність», «ціннісна орієнтація», «смысл», «ціннісно-смысловая орієнтація». Доведено, що об'єктивні цінності трансформуються у ціннісно-смыслові орієнтації особистості за умови знаходження людиною в таких цінностях певного сенсу. Автор поділяє думку провідних науковців стосовно динамічності цінностей та ціннісно-смыслових орієнтацій, їх здатності впливати на життєвий вибір особистості на повсякденному та професійному рівнях.

Ключові слова: цінність, ціннісні орієнтації, смысл, ціннісно-смысловая сфера особистості, ціннісно-смыслові орієнтації особистості.

Бадер С. А. Проблема формирования ценностно-смысловых ориентаций личности в психологической науке

Статья посвящена проблеме формирования ценностно-смысловых ориентаций личности, анализу их сущности с психологической точки зрения. Проанализировано такие основные категории как «ценность», «ценностная ориентация», «смысл», «ценностно-смысловая ориентация». Доказано, что объективные ценности трансформируются в ценностно-смысловые ориентации личности при условии нахождения в той или иной ценности личностью определенного смысла. Автор разделяет точку зрения ведущих ученых относительно динамичности ценностей и ценностно-смысловых ориентаций, их способности влиять на жизненный выбор личности на повседневном и профессиональном уровнях.

Ключевые слова: ценность, ценностные ориентации, смысл, ценностно-смысловая сфера личности, ценностно-смысловые ориентации личности.

Bader S. The Problem of Formation Value-Semantic Orientations of Personality in Psychological Science

The article is devoted to the problem of formation value-semantic orientations of a person, analysis of their essence from a psychological point of view. The main categories such as «value», «value orientation», «meaning», «value-semantic orientation» are analyzed. It is proved that objective values are transformed into value-semantic orientations of a person, if a person has a certain meaning in a particular value. The author shares the point of view of leading scientists regarding the dynamism of values and value-semantic orientations, their ability to influence the life choices of an individual at everyday and professional levels.

Key words: value, value orientations, meaning, value-semantic sphere of a personality, value-semantic orientations of a personality.

Стаття надійшла до редакції 13.02.2019 р.

Прийнято до друку 29.03.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.